

nézettsége közötti arányosságokat ecsetelem.

KÉPES GÁBOR

(Balassi Kiadó, Budapest, 2002, 82 oldal, 800 Ft)

SZÁNTÓ T. GÁBOR:

Keleti pályaudvar, végállomás

Mind terjedelmében, mind témájában hatalmas írói vállalkozás Szántó T. Gábor új regénye, a *Keleti pályaudvar, végállomás*. A Rajk-per idején Budapesten játszódó regény fő szála Friedmann Benjámín és Bendek György „közös” sorsának néhány hetét mutatja be. Ám míg Benedek az Államvédelmi Hivatal főtisztje, őrnagya, addig Friedmann (ki egy Garay téri kereskedő) az ő kihallgatása alatt álló gyanúsított. A vád pedig az – legalábbis amit alá kellene írnia –, hogy „1946 őszén több alkalommal tárgyaltam vele [Rajk Lászlóval] a [Cionista] Szövetség delegációjának tagjaként, melynek során felvetette annak lehetőségét, hogy ha a cionisták támogatják azt a politikai irányvonalat, melyet ő a Magyar Kommunista Párton belül visz, mindent el fog követni a kivándorlási kvóta felszabadtásáért és az Izrael Államba történő kivándorlás felgyorsításáért. A támogatás formáját

a későbbiekben információgyűjtésben és továbbításban jelölte meg...” Nos, erről volna szó. Hogy Friedmann-nak mindehhez mennyi köze van, az derüljön ki a könyvből (mit, ha szabad, a legőszintebben ajánlok), merthogy esetünkben talán nem is ez a legfontosabb. E kihallgatássorozatnál ugyanis lényegesen nyitottabb a szöveg. Szántó T. Gábor komoly történelmi precizitással ábrázol egy olyan kort, melyben az egyik borzalomból föl sem ocsúdva kezd masírozni az ország – és Európa ezen régiója – egy másik felé. Egy másik felé, mely „ugyan” nem a szisztematikus és tömeges népirtást tűzi diktatúrájának zászlajára, de az emberi szabadság minimálisra történő redukálását, s minden addigi érték eltiprását. Amely rendszer, lelkiismeret híján, éppoly kérlelhetetlenül és gyalázatosan tapos el templomokat és zsinagógákat, mint jesivákat és szerzetesrendeket... és hadd ne folytassam.

Mindennek művészi leképezése – Szántó T. Gábor kiváló karakterépítő is – olyan lebilincselő olvasmánnyá teszi a regényt, hogy az ember a fejéhez (érzékenyebbje szívéhez) kap: Mi volt itt? Mit engedtünk? Mit tehettek meg velünk? Mert a náciizmus téboly-borzalmából alig „fölrivadva” – de a „rémálom” emléktől most már az idők végezetéig összerezzenve –, az ávó surranója alatt összetört bordákkal, kiütött fogakkal, tudva, hogy otthon a meg-

zsarolt és megfélemlített család retteg: egy másik pokol.

Ennek átgondolására vállalkozott Szántó T., rendkívül igényes és intelligens szövegépítéssel, s a negyven fejezetre tagolt műből fölsejlik a kor szinte valamennyi (sajnos) tipizálható sorsa. Mi történik a kommunizmus kezdeti éveiben a háború előtt megbecsült ügyvédként működő Engel Tiborral (Benedek apósa) és feleségével? Hogyan lesz lányukból hű kommunista, a szülői „fejcsóválás” ellenére is? Mit tehet – kizárólag barátokra hagyatkozva – Friedmann felesége, férjéről semmi hírt nem kapva, két kisgyerekekkel, egyedül az egyre abszurdabb országban? Miféle lelkiismereti, szellemi, érzelmi küzdelmeket vívnak egymással és önmagukkal a kivándorlásra váró, és sokszor már csak abban remélő zsidó családok...?

Szántó T. olyan szellemi komolysággal írta meg nagyregényét, olyan pontos történelmi ismeretekkel és karakterépítéssel, mely komolyságra ma mindenütt nagy szükség volna. Valóban ott járunk a Rottenbiller, a Garay utca környékén, máskor Friedmann cellájában (amint a verőlegény épp kilószám önti vattatottja szájába a sót), netán az Engel házaspár által még mindig működtetett házi irodalmi-művészeti szalonban.

Egy remekül megírt, gyomorba vágóan hiteles és tragikus regény ez. Mentés a történelmi okoskodástól,

de amit állít, azt elegánsan illeszti a cselekménybe. Mentés a patetizálástól, ugyanakkor félelmetes őszinteséggel mondja ki közös sorsunk legszívszagatóbb momentumait, személyes tragédiáit. Mert Auschwitz – amelyen a cselekmény idején épp csak túl vagyunk (mármint időben, mert nem vagyunk túl!) – mindannyiunk sorsa; és mindannyiunké az ÁVH pincerrendszere, melyen éppúgy nem vagyunk túl. A regény mégsem azt sugallja: nosza, kezdjünk sajnálkozni. Nem. A sajnálkozásra *már* semmi szükség. Sokkal inkább arról beszél, hogy adjuk meg végre minden diktatúrának s azok minden rémtettének a kellő szellemi komolyságot. Avval gondoljuk át. S ha lehetséges – „sugallja” számomra a mű –, akkor kéretik közösen. Mert kultúránknak és kulturáltságunknak ez volna az alapja.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2002, 489 oldal, 2490 Ft*)

BÍRÓ PÉTER:

Hazafelé

Mi teszi az úgynevezett „vérbő” vagy csak „vérbeli” epikát? Az egyik legfőbb tényező minden bizonnyal a cselekmény áradása, de legalábbis természetes, akadálytalan, többé-ke-